

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr.

Tečaj IV. V Ljubljani 15. septembra 1864. List 18.

Učiteljevo premišljevanje o začetku šolskega leta.

Tromba kliče, hajd na boj! na boj zoper nevednost in otroške napake, na boj zoper lenobo in zanikernost, zoper samopašnost in svojeglavnost. Vroča bo bitva; pretakala se ne bo kri, ampak k večim solza, če bo brezovka grela nebojgljivca; tudi bojni hrup se bo razlegel daleč na okoli, posebno če učenika ob pravi uri ne bo v šolo. Na boj tedaj, dragi tovarši na učiteljskem polji!

Kaj pa nas učitelje — saj nas svétne priganja, da v šolo hodimo? Ljubezen do šole, do nevednih otrok. Zeló dvomim, da bi bilo tako; ko bi jaz, menim pa tudi marsikteri drugi imel obilo premoženja, javalne bi se hodil jezit v šolo. — Kaj zavoljo vsakdanjega kruha mi učitelji hodimo v šolo? Da, taka je. — Na misel mi pride, kaj so mi rekli rajnki častitljivi vodja ljubljanske normalke, ko sem v potu svojega obraza pred njimi izpit narejal. Vprašali so me namreč o splošnih vodilih pri spraševanju. Tretje vodilo se namreč glasi: Učitelj naj skerbí, da bo njegovo podučevanje zanimivo in prijetno. Debele potne srage so se mi po licu vpile, ko mi ukažejo, da naj to bolj obširno opišem. Napeljati me na pravo stezo, me vprašajo, zakaj bi jaz rad postal učitelj. Meni estetičnemu človeku se je preveč prozaično zdelo, da bi bil na ravnost rekel, da zato, da si bom ljubi kruhek služil; povedal sem bolj imenitno, namreč: „Zato hočem biti učitelj, da bom nevedne podučeval in ljudem koristil“. Pristavijo pa gospod: „Menda bi bili učitelj tudi zato radi, da bote od tega živeli“. — „Dobro!“ mislil sem sam pri sebi, „vi skušeni gospod ste pravo zadeli!“

Ali med delavcem in delavcem je velik razloček, in tako se tudi učitelji med sabo razločijo. Učitelje bi pa jaz razdelil v 3 verste. Pervi so, ki nauke z merzlo roko sprejemajo, in jih ravno tako z merzlo roko oddajajo. Drugi so, ki pa sicer nauke nekoliko pri sebi pogrejejo, in tako pogrete drugim ponujajo. Tretji zmed njih pa so, ki prejete nauka radostno sprejemajo, ki se pri njih v meso in kri spremené, in od svojega obilnega zaklada ukaželjni množiči po potrebi podajajo. Ni davno, kar mi je nek priprost mož rekel: „Slišite vi učitelj, vaša reč je prav kmali opravljena, imate pa tudi veliko opraviti, ako si hočete dela poiskati!“ Pri najemnikih večidel gospodar ali pa kak drugi stoji, in jih po potrebi k delu priganja in po zasluženji plačuje. Kdo pa na nas gleda? Gospod ravnatelj, gospod fajmošter. Kaj malo! — Prideta in odideta. Ali nekdo drugi na nas gleda, op ki nas je poslal v svoj vinograd, in bo vsakemu vračeval po zasluženji. Blagor nam, če nam ta hišni gospodar poreče: „Blagor tebi zvesti hlapec, ker si bil v malem zvest, ti bom veliko zaupal!“ —k.

P o g o v o r.

Bilo je nekega dne mesca julija. Ura je odbila tri četert na osem. Učitelj Dolan iz Novega terga se odpravlja v šolo; kar poterka nekdo na vrata, in v izbo stopi učitelj Gorjan iz Sihdalov. Ko se prijazno pozdravita, pravi Dolan: „Vsak pošten učitelj se sedaj odpravlja v šolo, kaj pa se ti klatiš po svetu?“

Gorjan: „Vakance imam; tedaj sem prišel malo v vas k tebi“.

Dolan: „Me prav veseli, da prideš. Ali tiči ste pa vendar le; en mesec pozneje začnete, pa imate že vakance“.

G.: „O kaj še! Imamo le tri tedne vakance, potlej pa bomo demo zopet učili šolo“.

D.: „Tri tedne vakance, potem pa zopet tri tedne šolo, in potlej pa spraševanje. Lepo znate gospodariti, in potlej še hočete, da bi vam otroci kaj znali“.

G.: „Zabavljati znaš dobro, ali povej nam, kako bi storili; veliko delo je; vse, kar se giblje na kmetih, mora iti zgodaj na delo, in otroci neutegnejo v šolo hoditi, tedaj imamo vakance, da mine veliko delo“.

D.: „Veliko delo, ali pa nič, otroci morajo v šolo hoditi;

kedar enkrat mine spraševanje, naj pa počnejo, kar jim je drago“.

G.: „Tako ti govoriš, ki ne veš, kako se učitelji po kmetih“.

D.: „Kako neki! tako, kakor pri nas; otroci morajo v šolo hoditi, in učitelj mora pa skrbeti za potrební poduk“.

G.: „Kaj bom pa storil, če otrok ni v šolo?“

D.: „Pa pošlji po nje“.

G.: „Nimam pa nikogar udinjanega, da bi mi otroke vkup gonil; pa ko bi ga tudi imel, bo celi dan sim ter tje letal, preden mi spravi otroke skupaj“.

D.: „Pa ovadi zanikerneže gosposki; ona jih bode kaznovala“.

G.: „Kmet je že tako dovolj kaznovan, ker ima na vse strani davšine; včasih ga pa še Bog kaznuje s hudo letino. Kaj misliš, koliko nas bodo pa kmetje čislali, če jim bomo žugali in jih morali s kaznijo?“

D.: „Res, da bi duhovne in učitelje ljudje malo obrajtali, ako bi bili po njih nasvétih večkrat kaznovani“.

G.: „Zatorej pri nas manj, kakor moremo, kmete gosposki naznanujemo. Kazen odrasčenega človeka malokdaj poboljša, in je le za kakošnega termoglavca, da je drugim v svarivni zgled. Kaj pa bomo mi tukaj začeli, če nas ljudje ne bodo radi imeli in nam zaupali? Jalova je teorija, če ji skušnje manjka. Lahko ti pišeš v „Učiteljskega Tovarša“, kako naj učitelj podučuje, ker imaš vse otroke v okrogu skupaj in vsaki dan polno izbo; privosčil bi ti pa, da bi te poslali za en par mescev v naše rovté; tam bi se ti učil šolo podučevati“.

D.: „V tacih okolisčinah je pač težavno s šolo. Po zimi ne morejo otroci v šolo zavoljo velikega snega in mraza, po letu jih pa ne utegnejo pošiljati. Pa glej, meni je sedaj butila dobra misel v glavo!“

G.: „Povej mi no, kaj pa veš takega?“

D.: „Unikrat si mi pravil, da po zimi, če ni prevelikega mraza, in spomladi otroci prav pridno hodijo v šolo, in da le o velikem delu ne pridejo v šolo“.

G.: „Tako je; okoli sv. Jerneja imamo pa po navadi šolsko spraševanje, in ker o velikem delu otrok v šolo ni, pa veliko pozabijo, kar so se poprej učili, in vselej me skerbí, kaj bodo pri spraševanji rekli gospod šolski ogleda. — Kaj pa s tvojim nasvetom?“

D.: „Moj nasvet je pa ta le: Okoli sv. Alojzija naj bi bile šolske spraševanja po kmetih na Gorenškem, ker potem se začne veliko delo. Lahko bi se tudi s tem dalo skleniti prvo sv. obhajilo, ker otroke toliko časa odlašati, da bi minulo šolsko spraševanje, kakor je sedaj navadno, se mi vendar le predolgo zdi; in poduk v keršanski veri se mi zdi toliko imeniten, da ni dobro s tem podukom združevati in veliko namerjevati na druge namene“.

G.: „In kdaj bi se pa po tvojih mislih zopet začela šola?“

D.: „Okoli sv. Lukeža, ali pa vsaj precej po vseh Svetih. Dunajski „Schulbote“ pripoveduje, da na Švicarskem ljudski učitelji grejo o kresu v planine sir delat in ovsenjak žulit; in kedar mine paša po planinah, pridejo domú, in šola se zopet začne. Otroci pa hodijo do 14. leta v vsakdanjo šolo“.

G.: „Ko bi bila pri nas taka postava, bi vsaj starši ne imeli toliko izgovorov. Zadovoljni bi pa mi bili, da bi le otroci do 12. leta v šolo hodili, kajti če hočemo pravični biti, povedati moramo, da večina otrok iz šole ostane, ko opravijo prvo sv. obhajilo; večidel so ta čas po 10 — 11 let stari; le kakšen butec ali pertlikovec gre pozneje k svetemu obhajilu“.

D.: „Ne zameri, ljubi moj, meni se v šolo mudi; čez eno uro pridem zopet, kajti drugo uro pridejo gospod katehet; ti pa ta čas kaj beri, tukaj imaš dunajskega „Schulbote“, beri ta sostavek: „Kako naj se učitelj zabavlja!“ (Ura odbije devet, in učitelj Dolan pride iz šole, ter nagovori svojega gosta:)

D.: „Kaj si kaj bral, povej mi no, ali ti je kaj dopadlo, kar piše ta gospod od zabav, katerih naj si išče učitelj?“

G.: „Jaz sem se ta čas prav koristno zabavljal. — Povedati ti moram, da sem kupil nekaj zemljišča; pri tebi sem pa kupčijsko pismo prepisal, kajti domá se mi je vsa tinta posušila. Pa da zopet govorim o zemljišču, ti povem, da bom pridelal veliko češpelj; povabim te enkrat na češpljovec k meni“. (Gorjan nese pismo c. k. vradnii, Dolan pa pri oknu za njim gleda. —)

—k.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXXV.

T. Dvakrat v letu dobivajo učenci spričevala ali sredočbe svoje pridnosti in svojega napredovanja, in nekaj let že si dajó tudi srednje šole (gimnazijske in realske) očitne svedočbe ali letne izveštja (Programme in Jahresberichte); letos so pa celó glavne šole jele po svetu pošiljati slovenske letne sporočila, kar je pač hvale in posneme vredno.

U. Vidil sem tudi jest „letno sporočilo c. k. očitne glavne šole Postojnske“ in po tem posneto „letno sporočilo očitne glavne šole v Črnomlju“, katero popisuje zgodovino vsako svoje šole.

T. Nekaj so nam že poprej bile prinesle nekatere slovenske šole skorej skrivaj v tiskanih razredbah, razverstitvah, v napredku ali pridnosti svojih učencev in učenk;*) vendar postojnski glavni šoli gre čast, da je sprožila hvale vredno djanje, s katerim se mnogo storiti dá za dom in narod, v prid in blagor šolske mladine in v slavo šole same.

U. V tem je torej postojnska glavna šola drugim v zgled, če prav ni sama izgledna, kakor nektera, ki ravno tako izgleda, kakor ven vidi („izgledajo je ravno tako ponemčeno, kakor: ven vidijo, prednašajo [vortragent t. j. učé], predlog [Vorschlag t. j. nasvet] itd., — je pisal svoje dni Metelko“), in ima razredbo, da se zgledujejo nad njo ne le perve in prvotne, male, početne in začetne, glavne in poglavitne, ampak tudi srednje, višje in celó visoke šole!

T. Raji reci: slovenske, slovensko-nemške, nemške, in latinske šole, pa tudi učenci iz devete in enajste šole se ji čudijo. Toda — pisarilo se je o tem že premnogo drugod, in tudi midva toliko opraviva, kolikor žaba pri lešniku!

U. Ali ravno iz tega spoznam, da Slovenec nima zastonj več dobrih pregovorov za nemški „vergebliche Dinge thun“ — namreč: Prazno slamo mlatiti; bob v steno metati; rakom žvižgati itd.

*) Ipavska glavna šola je že vlani navadno povabilo k spraševanju in razredbo učencev in učenk strinila v „letno sporočilo“.

T. Poslednji pregovor je naj bolji: Rakom žvižgati — in čem bolj se jim žvižga, tem večji rakovci so!

U. Pa ne bo vedno tako. Dvigajo se šole po deželi, po kmetih celó, in nektare čisto slovenske se lepo razcvitajo ter verlo napredujejo.

T. In z njimi napreduje mladina, in z mladino napreduje mladi narod, in svest sem si, da nam bodo vprihodnje prihajale letne sporočila šolske iz vseh krajev naše mile Slovenije ter pravile, kako napreduje narod naš slovenski.

U. Ali bi se ne smelo reči letno spričevalo, očitna svedočba te ali une šole namesti sporočilo?

T. Tudi, ker spričevalo se po nekdanjem stsl. pomenu celó vjema z besedo sporočilo (porok, ponos), kar sem ti že pri drugi priliki povedal. Kakor spričevalo, je tudi sporočilo marsikomu v ponos in v pričo (in parabolam), in marsikaj bi se še dalo o tej reči pisati, vendar pustiva to tvarino!

XXXVI.

U. „Kakor nalasč, tvarine dokaj“ — si unkrat djal, — ali razložil si mi doslej samo nalasč in dokaj, besede „tvarina“ pa še ne.

T. Deblo ali steblo je tvar, in končnica ali obrazilo je -ina. Kej imenitna je ta končnica slovenska. Sploh je slovensčina v obrazilih zeló bogata; v njih se razodeva prečudna moč in gibčnost našega jezika; te prav poznati in sukati je tedaj prva dolžnost slovenskemu pisatelju.

U. Ali deblo tvar samo po sebi kaj pomeni?

T. V novoslovenskem menda ne, v staroslovenskem pa, in sicer je *tvarres*, res creata, iz tvoriti in to iz tvoriti, tvor.

U. V nsl. imamo v tem pomenu stvar, stvarstvo, stvariti, stvarjenje, stvarnik itd.

T. In storiti nam. stvoriti, kakor sicer v mnogih prilikah: že nam. vže, hoja nam. hvoja, zagozda nam. zagrozda, srab nam. sgrab, sraka nam. sgraka itd. — V stvariti (creare, facere) se v spet prikaže.

U. Pa je bilo kaj razločka v stsl. med tvoriti in stvoriti, tvariti in stvariti?

T. Pervo jim je bilo nedoveršno, drugo pa doveršno, kakor v briz. spom. grešiti in sgrešiti. Nekteri so celó besedo *natora* (*natura*) razlagati hotli namesti na *a trora* iz *na tvoriti*.

U. In kaj pomeni obrazilo — *ina*?

T. Skorej ti ne morem kaj boljšega povedati mimo tega, kar piše Janežič str. 122.: „*ina* se zrašča s samostavniki in pridevniki ter pomenja:

a) mesenino in kože živalske, n. pr. bravina, glavina, govedina, kozletina, svinjina; kožuhovina, kravina;

b) plačila in davke, n. pr. brodnina, cestnina, desetina, dnina, mostnina (mostovina), pisarina, voznina;

c) razne jezike, n. pr. angleščina, češčina, francoščina, greščina, latinščina, nemščina, slovenščina, serbsščina;

d) razne lesovine in druge snovi, n. pr. búkovina, hrastovina, hruščevina, kotlovina, kislina, bojevina, medenina, srebernina, vóščevina, zlatnina.

e) mnogotere druge reči raznega pomena, n. pr. novina, starina, pervina; dolina, planina, ravnina, višina.

U. Pa naj Nemec pové to, kar pové Slovenec tako kratko in krepko!

Pisma dveh slovenskih učiteljev.

Na Pustem polji 10. septembra.

Dragi moj Svetoslave!

Ti tedaj misliš, da dobra plača ne poboljša slabega delavca. Ne zameri pa, če te poprašam: „Nisi le ti iz šole tistega gerškega modrijana, ki je pitno kupico od sebe verget, ko je vidil dečka z roko vodo zajemati, čes sej kupice treba ni?“ Tudi v sodu ne morem prebivati, kakor Diogenes; pri nas je veliko bolj merzlo, kakor tam, kjer je uni prismodiha svoj sod prekucoval; ali povedati ti moram, da je Diogones to delal iz napa, jaz pa nisem tako častilakoven, in svoje imenitnosti ne stavim na raztergane cape in v slamnato bajto, ktero na vseh voglih veter prepihuje. To poslednje pa je v nekterih krajih od besede do besede resnično. V preljubem kraju na Gorenškem prebiva učitelj v takšni palači, kakoršne so znali staviti Slovenci v oni dobi, ko so se bili na Kranjsko preselili; za starinarje bi bila morda posebno imenitna, ali za stanovanje učiteljevo je toliko sposobna, kolikor plajšč iz ličja, kterega so tudi naši prednamci nosili, ko so čede pasli. In vendar ima učitelj lepo hišo na popirji narisano, in slavni gospodje so gledali in občudovali njegovo imenitno stanovanje.

Drugič pa praviš, da naj se keršanskih načelov deržim. Kaj pa hočeš tukaj prav za prav reči? Morda meniš, da jaz nikoli drugih bukev ne smem v roke vzeti, kakor „Dušno paša“ ali pa „Življenje svetnikov“. Dandanes mora človek več časopisov brati, da ne ostane plujec med omikanim svetom, in da mu ni treba nememu biti v družbi. In kako krasno so pa tudi pisani sestavki v njih. V vseh rečeh se sicer ne skladam z mislimi, kakoršne jih najdem po časopisih, ali nekaj mora pa vendar na tem biti, kako bi sicer tako mogli pisati? — Bral sem tudi Renanovo knjigo od življenja Jezusovega. — Beseda pisatelju gladko teče. Na svetu vse napreduje, in učeni možje takšne reči na dan spravijo, kakoršnih še pred nihče ni poznal. Učenost in vednost gre svojo pot naprej, in ne praša za keršanstvo, pa ga tudi naravnost ne zametuje. Jaz svojo vero nosim v sercu, in pošteno živim, ali svetohliniti se nočem; keršanske dolžnosti pa že spolnujem, dasiravno nisem ud te ali une bratovščine in družbe. Kdor boljšega ne zna in ne ume, naj pa iz molitevskih bukvic bere. Že naprej vem, da ti to ne bo po godu, kar ti sedaj pišem; pa če me kaj boljšega prepričaš, te bom rad vbogal in se ravnal po tvojem svetu; ali samo z lepimi besedami in s puhlimi dokazi ne bodeš pri meni nič opravil. Pričakujem pa kmali odgovora na moje pisanje. Da si mi zdrav!

Tvoj

prijatelj
Tugoslave.

Podučno berilo za mladost.

XI.

Prirodopis.

Človek je med vsemi stvarmi na naj višji stopinji stvarjenja. Pod sabo vidi brez števila veliko bolj in manj popolnih stvari — od neumne in naj manjše živali do mertvega kamna. Vse te stvari: solnce, luna in druge zvezde, zemlja z vsemi gorami in vodami, z vsemi drugimi živimi in neživimi stvarmi se imenuje z eno besedo svet, natura ali priroda. Vsaka posamezna stvar v prirodi je natorna ali prirodna stvar ali pridelek, in vednost o prirodi imenuje se prirodoslovje ali fizika.

Poznanje prirode in njenih postav je zelo razširjen nauk;

zato ga pa učenjaki tudi razdelujejo v več razdelkov. Eden teh razdelkov je prirodopis ali prirodna zgodovina, ki nam kaže natorne stvari ali pridelke.

Dokler je kaka stvar taka, kakor jo je naredil modri stvarnik, pravimo ji natorna ali prirodna stvar ali pridelek; ako pa kako tako stvar človek prenaredi in kaj spremení, postane potem iz prirodne stvari umetna stvar. — Volovska koža, les od drevesa, kamenje so prirodne stvari; usnje, miza (lesena ali kamnitna) pa so umetne stvari, zato ker jih je naredila človeška roka. Ktere in kakšne so prirodne stvari, nam razklada prirodopisje; o umetnih stvareh pa govori nauk o obertnii ali tehnologija.

Prirodne stvari razdelujejo se v tri velike razdelke, in sicer v živali, rastline in rudnine. Živali so žive stvari, ki občutijo, in se svojovoljno gibljejo; rastline so žive stvari, ki ne občutijo, in se ne morejo svojovoljno gibati; rudnine pa so nežive stvari. Živali in rastline imajo posebne organe ali orodja, da sprejemljejo in preminjajo živež, da živé, rastejo in se množijo; imenujejo se tedaj tudi organske stvari. Rudnine nimajo takih organov, zato se imenujejo neorganske stvari. Vse živali vkup so živalstvo, vse rastline vkup rastlinstvo, vse rudnine vkup pa rudninstvo. Po teh treh razdelkih imenuje se tedaj tudi prirodopis živalstva, rastlinstva in rudninstva.

XII.

Živalstvo.

Žival je neizrečeno veliko na svetu. Učeni jih poznajo že čez šestdeset tisuč različnih verst, ki jih razštevajo v dvanajst razredov. V prvi razred štejejo sesavce, ki sopejo s pljuči, imajo rudečo, gorko kri in storé žive mlade, ki jih do-
jijo. Take so: opice, ferfetavci (topirji), zaželkojedci (jež, kert), zveri, glodavci (veverica, miš, podgana), vrečarji, redkozobniki (mravljinčar), mnogoparklježi (prešič, slon), dvoparklježi (govedo, ovca, koza), kopitovci (konj, osel), plavutonožci (morski pes) in ribaki. — V drugi razred štejejo se tice. Tice imajo, kakor sesavci, rudečo, gorko kri, in sopejo s pljuči; mladiče pa valé iz jajčkov, ki jih nesó in ležejo; imajo dve nogi, dve peruti, rožen kljun, in so s perjem pokrite. Take so: ujede ali roparice (jastreb, orel, sokol), pevke (škorec,

kos, brinovka, slavec, senica, tašica), plezovci (žolna, kukavica), kure (domača kura, puran, pav, golob, gerlica), dolgo-petke (žerjav, čaplja, štorclja) in plavarice (gos, raca). — V tretji razred štejejo se zemljovodnice ali dvoživke, ki večidel lahko živé v vodi ali na suhem; imajo rudečo, merzlo kri, ležejo jajca, pa jih ne valijo. Take so: želve, kusčarji, kače in golokožnice (žabe). — V četrti razred štejejo se ribe, ki živé v vodi, in imajo, kakor dvoživke, rudečo, merzlo kri, in ne sopejo s pljuči, temuč le po škergah, ki so vstvarjene samo za dihanje v vodi; ribe ležejo jajca (ikre), ki jih tudi ne valé same, so gole, ali pa so pokrite z luskami, nekatere tudi s ščitci, bodci ali z zernjem. Take so z bodečimi (ostriž, tuna) in z mehкими plavutami (krap, ščuka) in hrustnice (beluga). — V peti razred štejejo se zaželke ali insekti. Te živali imajo tri poglavitne dele: glavo, opersje in zadnji konec; pokrite so nekatere z bolj mehko, nekatere s terjo kožo, imajo merzlo kri, po 6 členastih nog in po 2 tipavnic; množijo se z jajčki, in se večkrat bolj in manj preminjajo. Taki so: hrošci ali kebri, metulji, kozokrilci (bčela, osa), dvokrilci (muhe), mrežokrilci (kačji pastir), ravnokrilci (kobilice) in polokrilci (stenice, uši). — V šesti razred štejejo se pajkovci, ki so večidel podobni zaželkam; vendar nimajo kril in tipavnic, in se ne spreminjajo. Taki so: sčipavci (šorpion), pravi pajki in persice. — V sedmi razred štejejo se košarji, ki imajo po 10 in še več nog. Taki so: raki in drugi košarji. — V osmi razred štejejo se červi, ki imajo stegnjeno, mehko telo z obročki, in nimajo popolnih nog; živé v vodi ali v mokri zemlji, v živalskem, pa tudi v človeškem telesu, kakor gliste. — V deveti razred štejejo se mehkužci, ki nimajo kosti, in imajo prav mehko kožo. Taki so: glavonožci, polži in školjke ali mušeljni. — V deseti razred štejejo se zvezdarji, ki živé v morji, in imajo prav golo telo, ali pa so pokriti z nekako usnjato skorjo. — V enajsti razred štejejo se polipi, ki imajo tudi prav mehko in zelo nepopolnoma telo, in se derže v vodi po rastlinah in drugih rečeh. — V dvanajsti razred štejejo se močelke ali infuzorije, ki so tako majhne, da se ne vidijo s prostim očesom; živé v vodi, kjer kaj gnije.

Kdor pazno opazuje in premišluje mnogoverstno in prebogato živalstvo, mora stermeti in slaviti modrega stvarnika, ki

je vse tako lepo vstvaril, in za vse tako ljubeznjivo skerbí, ter po njih delí človeku neprenehoma neštivilnih dobrot.

P a š n i k.

Rejni šopki. Neki odgojnik je večkrat rekel: „Kedar se oddaja učiteljska služba, bi se ne smelo samo vprašati, kdo je naj bolji med prosivci, temuč tudi, če bo tudi stanovitno dober; zakaj skušnja uči, da se človek rad spremeni, kedar doseže svoj namen, in velikrat pa ga osoda tudi prevari, t. j. da se mu ne godí po njegovih mislih“.

Kako previdno mora učitelj v šoli podučevati, kaže ta le prigodba: Mati vpraša sinka, ko pride iz šole, kaj je v šoli slišal. Sinko pripoveduje: „Bog je za prvega človeka prav lep vert zasadil. Pravimo mu raj, raj, raj“. Mati mu reče, da naj to še enkrat pové, in sinko ponavlja ta stavek zopet tako od besede do besede; in mati vpraša: „Zakaj pa praviš trikrat raj, raj, raj?“ Sinko: „Tako se mora govoriti; gospod katehet so tako pripovedovali“. — Sapienti sat!

Dobra šola se pri spraševanju spozná, če se a) otroci lepo mirno in zaupljivo vedejo, b) če prav, razločno in gladko berejo, c) če svoje misli in misli koga drugega čedno in gotovo zapisujejo, d) če sploh določno in popolno odgovarjajo.

Besedica staršem ipavskim

po dokončanem šolskem letu 1864. *)

Skušnja nas uči, da iz otroka brez pomoči drugih nič biti ne more; ker — zapuščen — šel bi telesno pod zlo, duševno pa bi še neumne živali ne prekosal. Stvarnik obdari ga sicer z raznimi zmožnostimi, toda skrb razpletati jih pripuša človeku. Prvi, ktere dolžnost veže, zmožnosti v otroku zbujati, jih modro, previdno in v pravem redu olikovati, so starši; drugi potem in le s temi vred so šolski učenci. Da bode otrok po-božen kristjan, pa tudi — s potrebnimi vednostimi oborožen — koristen ud v človeški družbi, morajo starši temu namenu primerno vravnati svojo domačo izrejo vže pred, ko otrok v šolo hoditi začne; posebno jo pa v tem duhu vzajemno z učniki izpeljevati se truditi potem, ko se otrok šoli izroči. Domača izreja mora za šolo pripravljati, in šolski poduk

*) Iz letošnjega letnega sporočila ipavske glavne šole. Kar se tukaj priporoča ipavskim staršem, naj veljá tudi vsem drugim.

potem nadaljevati; nasproti pa, kar se v šoli vseje in vsadi, to se mora doma oskrbovati in varovati. Vodila, ki si jih človek v tej dobi pod varstvom staršev in učnikov prisvoji, se duši vtisnejo naj globokejše, in so mu močno krmilo v prihodnjem življenju; kar se mlademu človeku vsadi, to pri starem obrodi. Neobhodno potrebna je tedaj dobra domača izreja, ki se, pa mora vedno vjemati s šolskim podukom. To spoznavši spomnil bil sem vas v lanskem sporočilu nekterih — šoli neugodnih okolišin, v katerih je večina otročičev vaših, — naznanil vam pregreške domače izreje, ki zdatnost šolskemu poduku odjemajo, — očitil pa tudi mlačnost, ki se tu in tam v izreji in poduku nahaja. Starši! zopet je eno šolsko leto se zvršilo, ter iznovega ponuja se mi priložnost, vam kaj malega spregovoriti o domači izreji in o pripomočkih pospešiti šolski poduk.

Da učniki namen svoj gotoviše dosegli bodo, potrebno je pred vsim, da starši otroke vže pred, ko jih šola prejme, pripravljajo marljivo na poduk. Marsikaj lahko se vže domá zgodi, kar učeniku potem ne le trud zmanjšuje, ampak tudi poduk pospešuje. Vsakteremu znano je na primer, da zdaten poduk mir in red od učencev zahteva; toraj naj starši vadijo otročiče, ko so še domá, redu, mirnosti in molčljivosti. In koliko priložnost je — jih tega vaditi! Tako postavim naj se otroci priganjajo o svojem času hoditi k počitku, ravno tako o pravem času vstajati; ko otroci vstanejo, naj jih starši ne pusté v nemar, da bi delali po poljubnosti, kar bi hotli; temuč naj skrbé, da se urno umijejo in osnažijo, spodobno in tiho oblečejo in potem pobožno molijo; zvečer po jedi naj se otrokom ne dovoli hoditi od doma, ali pa domá polegati se po kotih; tudi naj se jim ne pripuša na ognjiših pozno v noč sedé odrašene poslušati, ampak po vsaki večerji in potem opravljeni molitvi naj se otroci k počitku podajo. Matere! skrbite tudi, da bodo otroci zmerno in ob odločenih časih jedli, ker tudi v jedi mora biti red; če pa z jekom prisiliti hočejo, ne dajte jim se užugati. Čas za igre naj jim bo ravno tako odločen pa ne preobilen; igrajo naj se vedno blizo staršev, ali kakega varha i. t. d. — Marsikteri utegnil bi te opombice šteti med prazne malenkosti, s katerimi se tudi starši zavolj raznih opravil vže tako pečati ne morejo, vender so pa zeló zeló važne za učenika, še bolj pa koristne za otroke. Mladina se takó polagama navadi redú, mirnega zadržanja, zdržnosti, pokoršine in ubogljivosti, preden v šolo hoditi začne; in — kdo ne vé, koliko je s tako domačo izrejo pomagano učeniku! Res težavno je staršem, se tako ukvarjati z otroci, toda sveta dolžnost velevala jim to, in ljubezen, ki jo imajo do otrók, jim zlajšuje ves trud tem bolj, če se pomislijo, koliko prihodnih nadlog in britkost se otrokom s

tako domačo izrejo odvrne. — Medtim pa, ko starši otročiče vže domá čedno izreajo, naj ne pozabijo v njih srcih tudi ljubezen do šole in učnikov vcepiti in jo potem vnemati, kar se zgodi, če se vpričo otrok do učnikov, ktere vže tako kmalo poznajo, vedno spoštljivo obnašajo, podobno od njih pogovarjajo; če se otrokom pripoveduje, kako priljudni, prijazni so učniki do pridnih in ubogljivih otročičev, ktere še v šoli veliko lepega, za življenje koristnega učé, česar bi jih domá zavolj mnogo opravil sami podučevati ne mogli, pa tudi ne znali ne. Takó dobé otroci vže pred, ko v šolo hoditi začnó, spoštovanje in ljubezen do učnikov in veselje do šolskega poduka; in — kdo ne vidi v tem zopet velik pripomoček za zdaten poduk! — Povsemtem tedaj ni vže dovolj, ako se otrok pred šolskim časom samo telesno odgoji, da le capljati v šolo zamore; ker učenik ima le nadaljevati; kako bode pa nadaljeval tam, kjer pravega poduka še nikdar bilo ni? Ubogi učenik prejme tako le samo sirovino, ki ga ne le zadržuje v poduku duševno bolj odgojenih učencev, ampak mu tudi še mnogo zadreg pri starših malih neobtesančkov napravi. Bolj pripravljeni in srečni so pa starši v tem, da se šola otrokom pristudi. Pri vsaki priložnosti, naj se jim otrok le nekoliko kaj po volji ne vede, mu vže lahkomišljeno s šolo žugajo, kjer ga bo učenik zaprl in s palico nabijal, da je učenik otroku potem rabelj, šola pa ječa, ki mu še v spanju nepokoj delata.

Kakor pa morajo starši svoje otroke na šolski poduk vže domá pripravljati, ter jim veselje delati do šole, da bo poduk zdaten in ne zastonj, ravno tako in še bolj morajo skrbeti za to zlasti potem, ko otroci v šolo hoditi začnó. Zdaj je treba v vsih rečeh vjemati se z učniki ter jih podpirati; ker naj boljša šola le malo zdá, ako ji domača izreja ne pomaga. Kako se pa v resnici starši vjemajo z učniki? Da ob kratkem povem, — tako le: Če otroci čez učenika tožijo, so starši lahkoverni in kmalo prepričani; če pa učenik čez otroke toži, pa ne slišijo, in so neverni! Ako je učenik oster in kaznuje, je to v nebo vpijoča grozovitost; če so pa otroci do učenika sirovi in nepokorni, je pa to le mladostna lahkomišljenost »ljube nedolžnosti«. — Posebno treba je dalje otroke v šolo pridno pošiljati, jim veselje in srčnost delati. Znano je, da so otroci lahkomišljeni, spremenljivi, nestanovitni; v začetku jih vse veselí, vse radi storé, pa kmalo se jim zopet ne ljubi, veselje zgine, šola se jim pristudi in — kaj je storiti? Da se šola otrokom ne pristudi, ali pa, če se jim je vže, da zopet do nje veselje dobé, naj starši otrokom kažejo, da jim je mar nad tim, kako se učijo in obnašajo, kar se lahko zgodi, če jih večkrat, kadar iz šole pridejo, izprašujejo, kaj se je v šoli godilo, ali so bili vprašani, ali ne, in če so bili, — kako so odgovarjali? Otroci

kramljajo prav radi, in posebno dobro se jim zdi, če vidijo, da starši marajo za to, da se pridno učé in lepo zadržé. — Kadar so starši pri jedi z družinico zbrani, ter se z njo pogovarjajo od poljskih ali drugih reči, naj ne pozabijo tudi od šole spregovoriti kaj; posebno naj se zgodi to ob nedeljah, ko se otroci in posli zvečer okoli staršev shajajo. Potem, ko so starejši kaj od pridige in kršanskega nauka povedali, naj se šolski otroci vprašajo o tem, česar so se med tednom učili; kar jim povedó, naj še sami pojasnujejo v izgledih, naj obračajo na življenje in kažejo naj sami tudi v djanji. S takim ravnanjem se otroci obvarjejo pohajkovanja in drugih nerodnost, v šoli zaslišane in še domá ponavljane resnice se bolj vkoreninijo, učeniki dobijo večí veljavo pri otrocih, otroci pa ljubezen do šole. Ob kratkem: otroci morajo pri vsaki priložnosti viditi in čutiti, da je tudi staršem šola važna in imenitna. — Da se bo šola otrokom priljubila, naj jih starši tudi včasí pohvalijo; toda le včasí, kadar so kaj hvale vrednega storili, da se jih napuh ne poprime. Opominjajo naj jih posebno na notranjo zadovoljnost, ki jo srce slehrnega človeka občuti takrat, kadar svoje dolžnosti natanjko spolni, ki je pa tudi naj slajše plačilo za vsako dobro delo. Kakor pa pohvala ob pravem času otroke za šole pridobí, ravno tako kakovi darek ne škoduje, ako se jim zopet o pravem času podelí; prepogoste darila pa naredé lakomnike. — Na dalje, kakor morajo starši otrokom ljubezen do učениkov vnemati vže takrat, ko so še domá, tako in še bolj morajo spoštovanje in zaupanje do njih buditi še le potem, ko v šolo hoditi začnó. Pri vsaki priložnosti naj starši učениka hvalijo in časté; otrokom naj se reče, da ne smejo učениkov nič manj od staršev ljubiti, tudi jih nikdar ne žaliti ali jeziti; otroci naj se opominjajo na dobrote, ki jih od učениkov prejemajo i. t. d. Tako bodo otroci učeníke bolj spoštovali in ljubili, pa tudi raji šolo obiskovali.

Iz vsega tega tedaj lahko spoznate, da šola sama ob sebi le malo malo storiti zamore; ker domača izreja je pri mladini naj prva; iz nje posebno zboljšanje ali shujšanje, up ali brezup otrokom za prihodne čase izvira. Sv. Krizostom toraj takole k vam govori: »Starši! vi ste aposteljni svojih otrok, vaša hiša, je vaša cerkev, in ako duhovni in svetni učeníki nad njihovimi dušami čuti in odgovor dati morajo, koliko bolj vi, starši, katerim je izreja še posebno izročena, katerim je Bog nežno mladino še v hišo dal, da jih ložeje zamorete vladati«.

V Ipavi 4. kimovca 1864.

Ravnatelj.

Šolska letina po Slovenskem.

Glavna šola v Ipavi je izdala tudi letos „letno sporočilo“, v katerem je *a)* lep spis: „Besedica staršem ipavskim“ (kakor ga ima današnji „Tov.“ list), — *b)* „šolske naznanila“, v katerih se vidi, da so zraven g. ravnatelja in enega g. kateheta podučevali še štirje g. g. učitelji, vkup 103 $\frac{1}{2}$ ure na teden — 383 učencev in učenk, — *c)* „napredek šolske mladine“ kaže, da se je veliko učencev in učenk dobro učilo.

Šolska roba.

Učitelj naj si v šolskih praznikih naredi ali preskerbí podob, ali pravih reči, da jih rabi, kedar kaže pervincem čerke, postavim, tako le:

- i. igla, igelnik, igla (riba), ilovica.
- u. učilnica, ura, ulnjak, usnje.
- e. Eva je jedla prepovedani sad.
- o. obla, oblačilo, obraz, oblak, okno, obok.
- a. Adam je bil v raji; angelj, apno, apnenica.
- n. noga, naklo, nož, narba, nosila, lan.
- m. mojolika, meh, metla, motovilo, moka, maček, medved, Adam, Abraham.
- r. roka, rama, ruta, rupa, reva, rak, rača, ratar.
- v. voda, vas, vatel, vedro, voha, verv, veriga, sveder, vreteno, veža, vrabc, vidra.
- c. cunja, cedilo, cepec, cev, cokla, cvetje.
- č. Čednik pase čedo; čeljust, čelo, česen, češnja, češplja, peč, meč.
- s. serp, sedlo, serce, smreka, seršen, sraka; senica pobira gosence.
- š. Šivar šiva škerlat; štruca, šoga, štriglja.
- z. zob, zavratnica, zavijača, zastava, zajec.
- ž. žitnica, žaga, železo, želodec, žaba, žerjav, lemez.
- l. lilija, leša, lešnik, lesica, lesjak, led, ladija; Luka leze z luže.
- b. bukke, burkle, bič, bukev, breza, bezeg, berv, boben, bik, berač.
- p. pas, peča, peč, pehar, pero, parobrod, pes.
- d. duri, derva, deržaj, dimnik; dečki in deklice delajo na dvorišču orodje za dom.
- t. tkavec tke; teta teše treske.
- f. farovž, fasan; figa raste na figovem drevesu.
- j. jabelko, jagoda, javor, jajce; jezdec jaha konja.
- g. goba, golob; gospod in gospa gresta v gostje.
- h. hlev, hlače, hlapon, hrast; hleb ne hodi za trebuhom.
- k. kavelj, kladvo, klesče, ključ, klobasa, kavka, kert, klesčar; kmet koplje krompir.
- lj. nj. ljulika, kralj, ljun (Flussfischadler), — njiva, panj.

Novice.

Iz Štajarskega. Na Štajarskem je bilo v šolskem letu 1863. v 548 duhovnijah, 24 glavnih šol (4 s spodnjo realko), 543 vstanovljenih malih šol in 133 še ne popolnoma vstanovljenih šol, vkup 700 katoliških ljudskih šol (8 več, kakor prejšnje leto). Po jeziku je

bilo iz med teh šol 475 nemških, 39 slovenskih in 186 slovensko-nemških. Obertnijskih šol za dekleta je bilo 56, rokodelskih za rokodelske učence 2, nedeljskih ali ponavljavnih šol je bilo 620 (12 več, kakor vlani). Za vsakdanjo šolo godnih otrok je bilo 112853, iz med katerih jih je hodilo v šolo 95996; za nedeljsko šolo godnih učencev in učenk je bilo 39324, in jih je v šolo hodilo 32688. Okrajnih šolskih ogledov je bilo 67, katehetov 464, učiteljev 712, podučiteljev 296, dekliških učenic 68, podučenic 15, in obertnijskih učenic 81. Učiteljskih pripravnikov je bilo 64. Veliko učiteljev po deželi je učilo tudi sadjorejo, svilorejo in čebelarijo.

Z Iga. 29. preteč. m. imeli smo pri nas šolsko spraševanje. Priučenci so bili prečastiti g. višji šolski ogleda iz Ljubljane, in še več drugih gospodov. Začelo se je s kersanskim naukom, v katerem so dobro izurjeni otroci kazali, koliko se morejo naučiti pazljivi učenci pri nevtrudljivem učeniku. Potem so učenci prvega razreda lepo brali in izverstno številili. V drugem razredu so stareji učenci in učenke prav dobro brali in številili; slovnice in pravopisja, se vé da v drugem razredu pri nas še nimamo. Pregledovaje spise 1. razreda in „Probeschriften der II. Abth.“ sem videl, da v pisanji vsi dobro napredujejo. Po dokončani skušnji, kateri je bilo malo časa odločenega, so deklice in dečki prav lepo zapeli končaje s cesarsko pesmijo. Ko bi mene kdo za stan naše šole vprašal, bi mu tako le odgovoril: Naša šola je prav lepo, prostorno poslopje, ima dva g.g. učenika, po zimi veliko učencev, po leti pa prav malo, pri očitni skušnji nekoliko več. Iz vsega se vidi, da se v 1. razredu šoli vstavlja dobra podlaga. — Ravno dan pred našo skušnjo prišel sem iz Štajarskega, kjer sem po naključbi in po prijaznosti in gostoljubnosti nekterih g.g. duhovnikov pri dveh šolskih skušnjah poslušal, kako se naši slovenski bratje v šoli obnašajo. V Rečici je bilo veliko učencev, in so se v vsem prav dobro obnašali. V Ljubnem so učenci naj bolje podučeni v kersanskem nauku, v drugih rečeh pa le bolj mehanično. Ta šola je sicer „izgledna šola“, ali za tako bi jo jaz imel le v kersanskem nauku in v šaljivosti g. učitelja. Tudi v Mozirji sem vidil lepe spise učencev vseh treh razredov, pa še le po skušnji. In sploh, kar našo in te šole zadeva, bi jaz rekel: Kdor zna podučevati, ta zna. Lepo napredujejo učenci v slovensčini in v drugih naukih, kjer je učitelj za to; kjer pa ni, pa bi moral peti: „Dežela ljuba, kje ležiš, ki jezik moj mi govoriš?“ **Z Bogom!**

J. V. . . . t.

Iz Ljubljane. Razpis preč. knezošk. konzistorija v Ljubljani 26. avg. t. l. s št. 1121/193 naznanja, da bo 27. in 28. t. m. konzistorno spraševanje za nastopne učitelje, kateri naj poprej pri svojem okrajnem šolskem ogledništvu opravijo spraševanje, in potem 27. t. m. ob 8. uri pridejo v konzistorno pisarnico v Ljubljano.

— Šolsko leto za vse šole v Ljubljani se začne 1. oktobra t. l. Učenci, ki pridejo prvič v kako šolo, se zapisujejo zadnje tri dni t. m.